

CSUKÓDÓ ZSILIPEK (XIII.) NEM BEÁLLNI A SORBA!

BORDÁS GYÖZŐ

– Perbe fogják Sauert – közölte velem Klára suttogva és izgatottan a nagyszünetben, de én nem tanúsítottam különösebb jelentőséget a dolognak, úgy fogadtam, mint egy olyan hírt, amelyet a kisbíró ugyan nem fog kidobolni, de a félig pletyka, félig igazság között van. Pedig bizalmas hangneméből kivehettem volna, hogy e mögött az információ mögött valami komolyabb rejtőzködik.

– Ugyan már! Őt most nem bántják. A városatyák a Kulturbund élére fogják tenni.

– De azt mondják, gyanús üzletei vannak – s mondta volna tovább, de én leintettem.

Tudtam, csak szóbeszéd lehet. Városunk csendőrkapitánysága sem volt jobb hírszerző hivatal fényképészműhelyüknél, s anyám akár tíz nyomozót, sőt még talán Sherlock Holmest is zsebre vágta volna ebben a másodállásában anélkül, hogy a lábát kitette volna az utcára. Több hír befutott hozzánk, mint a Neue Zeitungba, Jakob Kraus szerkesztőhöz, akinek az újságát Boros nyomdász csak azért nyomtatta, mert különben beolvashatta volna ólombetűit, s eladhatta volna öreg Heidelbergjét is. Magyar röpiratokat, plakátokat, újságokat, pláne könyveket itt már nem nyomtathatott, mert erre engedélyt a községtől nem kapott volna, ő viszont hajthatatlan maradt, a cirill betűket nem szerezte be. Korára hivatkozott, meg gyengülő látására, s arra, hogy ezt az írásmódot ő már megtanulni nem tudja. Így hát a gót betűs újságokból és a régi klisék alapján készült szentképek nyomtatásából tartotta fenn magát. Pedig kicsoda könyveket készített annak idején! Vörös vászonkötésben a városi almanachot, bőrben, aranyozott betűkkel Vécsei mérnök csatornatörténetét, a Ferencz-csatorna címűt, amelynek újrakiadását szorgalmazta volna Székely igazgató, s apám is, de az engedély megszerzéséről

szó sem lehetett, már csak azért sem, mert a csatornának a neve sem volt már ez, I. Péter királyra keresztelték, még ha a vízgazdálkodó igazgatóság pecsétjén továbbra is meg kellett tartani a „Franzis Canal Company” feliratot.

A könyvnek, minthogy annak idején maga szedte, minden mondatát ismerte, s nyomdászhoz illően dicsekedett a tudásával. Egyszer, amikor apám linómetszeteinek lenyomataiért mentem, megdicsértem a bőrkötéses munkát, amire azonnal eleredt a nyelve. Kiss Józsefről már nem sok újat mondott, betéve tudtam róla mindent, de az új volt számomra, amit a mi dicső csatornánk kisöccsének a tervezőjéről, Türr Istvánról mondott, az, hogy magával Ferencz Józseffel, pontosabban annak aranyásójával vágott a munkába a stapari réten 1822. május 5-én.

– Igen, Türr Pista izzasztotta meg Ferencz Jóskát, akiről ma már csak a nóta emlékezik meg – mondta a nyomdász, s fütyörészni majd danolászni kezdte: Szennyes az én ingem, szennyes a gatyám is, hoz majd Kossuth tisztát, Türr Pista meg puskát . . .

Élő lexikonnak tűnt a Boros mester, aki most arról kezdett beszélni, hogy a Türr vízmérnöknek előbb meg kellett építenie a Panama-csatornát és a Korinthoszt is, hogy felfigyeljenek nagyságára. Minekutána Ófelségéhez járult, ahhoz az emberhez, akinek a nevében a mi Türr Pistánkat már kétszer halálra ítélték: egyszer mint szökevény osztrák tisztet, aki az olasz forradalmárok oldalára állt, másodsor meg mint Erdélyben szervezkedő katonai emigránst – magyarázta, amin aztán maga is jót nevetett, s csak azután adta kezembe, amiért jöttem.

– Mondd meg apádnak, tiszteltetem, a tizenegyedik nyomatot megtartottam magamnak. Ja, és azt üzenem neki, tartsa magát távol a Bundtól, nem művészembernek való az ilyen.

Anyám hírszerző irodájának működési elve abban az újságírói tulajdonságában rejlett, hogy tudott kérdezni. Kíváncsiságból tette, mi másból, de olyan bizalomkeltően, hogy nem volt fényképezkedő, akinek beállítás közben az ő gépe előtt meg ne eredt volna a nyelve. A történetek így gyorsan összeálltak agyának celluloidszalagján, hogy aztán, mint mozgófilmet vetítse le hol apámnak, hol nekem, tudván, hogy felőlünk tovább nem megy, esetleg vásznon örökítjük meg, amit képzeletünk képszerűnek tart. S ebben természetesen apám járt előttem. Így őrizte már egy nagy olajkép Piroska kisasszony bánatos arcát, miután Sztankovics doktor egy beočini gyáros feleségének a kegyeibe férközött, s őt elkerülte. A doktor hozzánk is a kert felől érkezett ekkor, mert ha Piroska megsejtette jövetelét, képes volt órák hosszat sétálni le-föl utcánk két sarka között mindenkinek azt a választ adva, hogy Kovács doktor írta elő számára az egészségügyi sétát, miután enyhe izületi gyulladás esett át. Amikor anyám rákérdezett a doktorra, igaz-e, az egy-

ből igennel felelt, hozzátéve, ha otthon hullatja a könnyeit, még majd búskomorságba esik, így meg majdcsak ráakad valakire. – Merthogy hátaozottan szemrevaló – tette még hozzá.

Anyám mindenkit megértő jóindulattal vett körül, mert a Jóisten nem lehelte belé a rosszmájú híresztelésnek a ragályos kórját, ami asszonyoknál ritkaságszámba megy. Sosem felejttem el, karácsony előtti havas délután volt, amikor Leer esperes bejelentetlenül tért be, készítené-e anyám róla azonnal fényképet, nagyméretűt, mert a paplaki iroda falán átrendezésre szorul most a képcsarnok, amelynek középpontjában most az új Szentatya, XI. Pius foglal majd helyet Mátyás püspök mellett, s koszorúban Ű.-nak mindenkori papjai, amelyek közül csak az övé hiányzott még. Készségesen vezette át az udvaron keresztül a műteremnek és műhelynek egyaránt szolgáló helyiségbe, amikor Leer, reverendájára lépve-e vagy a síkosságtól – ezt az éppen szellőző konyha ablakából nem láthattam –, de megcsúszott. Nem esett el, csak a test hullámmozgásától a fej vetődött hátra, és tekintete fönns is maradt ott, ahol legfőbb főnöke trónol. És mintha csak kérdezte volna tőle: miért büntesz, amikor, láthatod, micsoda kínok közepette tartom össze ezt a háromezer lelket számláló nyáját, most, ezekben a nehéz időkben, s verem beléjük a szentmisen meg a litániákon is a hitet, hogy itt kell maradniuk. Mert bizony Vécsei mérnököt az utóbbi időben mind többen követték. De talán meg sem beszélte ezt a nem is oly egyszerű kérdést a végső fölöttessel, amikor a küszöb előtt ismét megcsúszott, amire már papi méltóságának egy csöppet sem megfelelően szaladt ki a száján: „Bassza meg a . . .” Nem folytatta, de istenkáromlás volt ez így is. Elképedve hallgattam, merthogy mérges az tudott lenni, de az egye meg a nagy kutya a kis kutyát típusú káromláson kívül régebben ki nem szaladt a száján. Anyám meg angyali nyugalommal fordult hátra, s látva a pap hirtelen zavarát, csak ennyit mondott:

– Apám is mindig ezt mondta, ha valami váratlan dolog érte.

Leer most háromszor is bocsánatot kért, a lelke legmélyén is megbánva, amit tett, de késő volt.

Emlékszem, alig vártam, hogy apám előkerüljön, s anyám szájából halljam a történetet, megbotránkozva immár, merthogy a szituáció, ami ezt a káromlást kiváltotta, csak számomra volt ismeretes és érthető. De nem, anyám erről egy szót sem szólt, úgy magába zárta, mint a gyónási titokkal teszi a pap, kettős kulccsal volt ez a titok lezárva, hogy onnan senki tovább ne vigye. Hogy miért nem mesélte el apámnak? Mert nyilván kép lett volna abból a tekintetből, ahogyan a káromkodás egy szent ember szájából kiröppen, minekutána Jovanović prótának bizonyára el kellett volna mesélnie a történet lényegét, merthogy vele az ilyen világi dolgokról apám igencsak szót tudott érteni. Meg talán Sauernak is, aki-

vel páholyüggekben most igen sűrűn találkozott, s akivel a Kulturbund ügye most mindinkább előkerült. Sauer osztályfőnököm ugyanis nem volt biztos abban, hogy neki kellene vállalnia azt a tisztséget, egyrészt mert tanár, másrészt mert szabadkőműves, akinek illőbb tartózkodnia az ilyen jellegű politikai dolgoktól, de apám szerint azért is, mert nem volt meggyőződve arról, hogy ez a művelődésinek nevezett szövetség valóban az is marad. Előbb apámat kérték fel erre a tisztségre, aki betegségére hivatkozva utasította el, de erős magyar érzelme miatt nem vállalhatta, majd Peter Schuch patikust meg Roland Lindenschmidt ügyvédet, de német vérmérsékletük miatt őket a városatyák nem fogadták el. A cukorgyáriak meg azért nem jöhettek számításba, mert Weis úr nem tűrte a politizálást és kizárólag a kulturális ügyeket volt hajlandó anyagilag támogatni.

– Nem is lesz abból semmi – magyarázta Saueréknak apám, mert mire valamirevaló eredményt elérnétek, addigra átalakítják a kormányt, és akkor kezdhettek mindent előlről.

Apámnak lett igaza, mert váltották egymást a kormányok, s közben az iskolák és a sajtó ügye állt. Pedig micsoda remek elképzelések voltak, hogy a szövetség önerőből meg alapítványokból tartja majd fenn magát.

Sauer is gondterhelt volt, ő ugyanis mindenkinél jobban tudta, hogy a kimondottan nemzeti alapokon szerveződő szövetség itt nemigen lehet működőképes. Amikor hangot adott ennek a véleményének, volt is fölháborodás Ú.-ban, különösen a titkárjelölt Johann Koch mester dörmögte még patkolás közben is, hogy bezzeg ha a régi német tanárokat nem küldik szanaszét az országba, egészen Pecíg, Niksićig meg Podgoricáig, akadna itt még sokkal különb, mint ez a széplélek természettanár, aki mint a botanikus kertben, mindig valami fajok és nemek közötti egységre törekszik. De Sauer tudta, a lehetőségek most végesek, s gondolkozásának is ez szabott medret.

Ha perbe fogják, csak azért teszik, mert ő sem elég jó a hatalomnak, gondoltam én, aki ha közvetve is, de most már mindinkább megmártóztam a politika jéghideg vizében. És ez a hidegség a bőröm alá húzódott, néha úgy tűnt, véraláfutások formájában szinte látható is rajtam. Ezért festettem akkoriban néhány májfoltos arcú portrét, diáktársaimat, tanárait látattam ilyeneknek, s vártam, „leolvassa-e” valaki a festményemet. Tapasztalati szintézisnek neveztem ezt, a formák és színek segítségével kompozícióba ágyazva hoztam létre. Kész volt már a tervem is, érettségire olyan tablót varázsolok kaszinónk kirakatába, amelyen mind a harminckét osztálytársam portréja ott lesz, s a tanárok is kivétel nélkül. A felső sorban helyezem el a tanárokat, középre ültetve Maksimović igazgatót meg Sauert, az osztályfőnökünket. Elképzelésem azonban titokban tartottam, még Klárának sem meséltem el, ne befolyásoljon

esetleg, s én ekkor nagyon komolyan, festői szemmel néztem mindenkit, mert azt szerettem volna, ha mindenkinek a jelleme is benne lett volna a képben. Ha csak azt akarom, hogy hasonlítsanak, egyszerűbb anyám gépe elé ültetni mindenkit, és egy perc műve az egész. Íróasztalom legmélyebb fiókjában tartott füzetem vázlataival elégedett voltam, s éreztem, munkám sikerrel jár majd. Igaz, Sauer portrévázlatával volt egy kis bajom, még nem volt benne eléggé a lángész tragikus sorsa. Merthogy többre érdemesítettem, mint hogy itt rostokoljon a gimnáziumban, mondanom sem kell. Azt sem értettem, hogy a természettudományok doktori címével a zsebében miért vállalja ezekkel a kis hatalmasságokkal a harcot. S micsoda elszántsággal bizonygatta annak idején, hogy ő nyolc nappal hamarabb érkezett ide, mintsem a rendeleti dátum szólt, amelynek értelmében mindazokat, akik később jöttek, visszazsuppolták a határon. Anyám szerint az általa fölszerelt gimnáziumi szertár tartotta vissza elsősorban, amely már nem is szertár volt, kutatóintézetnek is beillett volna.

– Rá is ment a Kochán-birtok nagy része – mondogatta apám, amiben neki is természetesen igaza volt.

Való igaz, hogy Kochán Flórában megértő társra talált, hiszen meddősége miatt nem gondolt az utódaira. Vilma nem az ő gyermeke volt.

Vajon milyen pénzügyi botrányba keveredhetett Sauer, amikor anyagi gondjai nem lehettek? Lám, most is átengedte nekünk azt a négy öl fát, amit a tanárok azután kaptak meg ismét, hogy az oktatásügyi miniszter kénytelen volt visszaállítani az erre vonatkozó évszázados rendeletet, s amit anyám szerint csak azért szüntettek meg, mert „régí” volt. Mert az új intézkedések sokszor nem más célt szolgáltak, mint hogy fölszánták mindazt, ami volt, s így vált bevetetlen földdé az új oktatási terv is, girbegörbe barázdákkal és göröngyökkel teli, s nem úgy festett, mint amire jövőt lehet építeni.

A hasábfákat, amelyeket Saueréktól kaptunk, Wili fűrészelte össze, három napig dolgozott az udvaron, s hordta be a fáskamrába, merthogy a gimnázium Sauer javaslatára őt fogadta fel erre a munkára, s onnan kapta az érte járó Weckerlét is. Fém pénz volt ez, amibe, úgy mondták: kukoricaliszt van belekeverve. Tény és való volt, hogy ehhez az új fém pénzhez úgy adagolták a nem nemes fémet, mint ahogy a háborús években a kenyérhez a kukoricalisztet.

Fölfigyeltem rá, hogy apám állandóan Wili mozdulatait lesi. Nem a munkában való megfeszülést akarta megragadni, hanem éppen ellenkezőleg, azt a mind sűrűbb „cselekedetét”, amikor leáll pihenni. Nem értettem, miért éppen ez a statikusabb pillanat érdekes számára, de tény, hogy miután alsóingébe törölte izzadt homlokát, s leállt két-három percre pihenni, ez a pihenés került legújabb portréjára.

– A merengő Wili – mondta, amikor látta, hogy a, készülő képmellett közömbösen megyek el. – Na, mi az, nem is érdekel? – tette még hozzá.

- Nem – válaszoltam közömbösen.
- Hát nem látod?
- Mit?
- Töpreng.
- Na és akkor?
- Nézd meg jól, ez most nem a bolond Wili arca. Ő tud valamit, s azon mereng. Valami titok van a tekintetében.
- Mi?
- Hát éppen ez az, amit ki kell fürkészn.

A délutáni árnyékban Wili szemének fehéren vakító szaruhártyája olyan koszorút képzett a szembogár köré, mint a vihar előtti holdudvar az égitest körül. Ez a fénylő holdudvar apám képén még kiszélesedett, mintha egy újabb kört képezett volna köréje. A kopaszra nyírt fej köré glória fonódott. Tekintete pedig a végtelenbe meredt. A végtelenbe, ahol valami történik. A végtelenbe, ahol valami tragikus történik, ahol rombolnak, gyilkolnak, vér folyik, áldozatok hullanak, ahol fölgyulladnak a kazlak, házak, ólak, utcások, ég a város. És szöknek az emberek, hanyatt-homlok menekülnek, futnak el a bizonytalanságba, hontalanságba, el valahova. S bár állóképe volt ez a favágó Wilinek, a szeme végtelenjében történő különös tragédia mozgásba hozta, olyannyira, hogy egy pillanatban önkéntelenül kaptam oda a festőállványhoz, el ne dőljön.

Zavaromban azonban visszakaptam a kezemet, s ekkor láttam, apám szándékosan fordul el, ne vegyen tudomást rólam, de tekintete olyan elégedett lehetett, mint mikor Kochán Alice dicsérte meg egy-egy kompozícióját. Kochán Alice jutott eszembe, s az a rózsaszínű boríték, amit a cukorgyári multság alatt nyújtott át neki Flóra. A titkokat tartó szekrényben én már megkerestem ezt a levelet, s csak azt nem értettem, miért visel másfél évvel ezelőtti dátumot. Mert számomra így olyannak tűnt, mint az orvosság, aminek lejárt a szavatossági ideje, s semmire sem használható. A levél így hanzott:

Drága Mester!

Elváltunk – édes Barátom –, elváltunk! Mily rettenetesen hangzik ez a szó, mert az emberek botrányt, házasságtörést, fertőt hisznek mögötte, és senki sem gondol arra, hogy a legmélyebb emberi érzéseket, a szeretetet, a megbecsülést, a támaszt jelentettük egymásnak. A szerelmünk? Csöpp méz, édes Mesterem. Ha végiggondolom azt a pár évet, amelyet jórészt együtt töltöttünk, azt kell mondanom, csak azért is érdemes volt! Mert abban a néhány esztendőben Maga annyit nyújtott nekem, mint sokan egy életen át sem.

No lám, kedves Barátom, védekezem? Hogy mosom kezeimet már jó előre, mintha bűnös lennék, mintha nem bíznék, nem hinnék a magam igazában, a szívem igazában, mintha szükségem volna rá, pedig oly csendben, magától értetődő természetességgel hagytuk el egymást . . . Két egymás mellett haladó út elkanyarodott, egyéb nem is történt.

Az Élet, a Sors bolond szeszélye volt, amely bedobta Magát abba a selyemgyári piktorszobába, ahol nekem tetsző kelméket festett, és én kinyújtottam a kezem Maga után. Mert Maga elesettnek tűnt, akinek segítségre van szüksége. És én segíteni akartam. Akkor persze még nem gondoltam, hogy ilyen gyorsan és magasan fog fölöttem szállni, de most is olyan büszke vagyok Magára, hogy ezt elmondani sem tudom. Az én hírnevem pedig most Bauer Henrik öregbíti a Bécsi Operában, ahol már vezényel, s Önhauzer Iván is még egyszer fizikus Nobel-díjas lesz. Nem is tudom, miért írok Magának, s azt sem tudom, panaszkom-e vagy dicsekszem. Talán mindkettőt egyszerre. Mert nem akarom, hogy elesettnek higgyen, de érzem, boldog sem vagyok Maga nélkül.

Bűnöm, nem szerettem főzni, harisnyát stoppolni, befőttet, paradicsomot eltenni, korán kelni, s untatott, ha a műszaki forradalomról beszéltek, a gőzgépek nagy-nagy erejéről, s untatott a politika, a mindenkori kalkulálás nagy-nagy kohója, amelyben hazugságok buzogtak, s amelynek gőze nagyobb erőt fejtett ki ama gőzgépeknél, romboló ereje még az ágyúké is meghaladta.

S erényem, hogy szerettem a muzsikát, a festészetet, s szerettem a lovakat, a lovaglást meg a föld illatát. S szerettem a természetet, a zibongó, elringató, mámoros hangulatokat, amelyek egyszer elkábítottak, másszor pajkossá tettek. S Magában is azt szerettem, hogy velem együtt tudott égni mámoros, részeg lázban. S megnyugtató az volt, ha kezembe vehettem a hegedűt, vagy a zongorához ültem. Micsoda boldogság volt, amikor együtt muzsikáltunk, és az egész kaszinó tudta, hogy a hangszereinkből felröppenő hangok nem úgy keverednek a levegőben, mint a cigaretta füstje, hanem mint két egymásba folyó élet. Mert hiába húzza a hegedűs a vonót, a zongorista hiába üti a billentyűket akár az öklével is, nem teremt semmit, ha nem önnön és társának kielégítésére teszi ezt. És kedves Pepi, vallja meg, micsoda hálás szerető voltam.

Emlékszem az első hangversenyünkre, amikor a Maga rábeszélésére Wagnert játszottuk. A kaszinó langyos melege, a parfümök és testek gyenge illata, a muzsika hangja elringatta és mégis lázba hozta az embereket. Emlékszik: kipirultak az arcok és a szemekben féltős lánggal lobogni látszottak a tekintetek, a hajszálak maguktól összekócolódtak. A hangverseny után kezemnél fogva vonszolt, cipelt, futottunk keresztül a kaszinó udvarán az akácfáig, hogy egy hatalmas, szerelmes csókban tomboljuk ki érzéseinket.

Akkor sokáig tépelődtem, töprengtem, mit érezhet az, aki lángra gyújtja az érzéseket. Bár tudtam, úgy játszom, ahogyan Maga elképzelte, de először döbbsentem rá, hogy ha szép a munkánk, az Élet is jó. S Maga mindig önbizalommal töltött el, s ez az önbizalom bennem annyira érlelődött, hogy a zenén keresztül véltem képei megítélésének a kulcsát is megtalálni. S ezért volt, hogyha festményeit zeneileg jónak találtam, dicsértem, ha nem, őszintén megmondtam, mi az, ami nem tetszik. S csakhamar rájöttem, hogy Magának arra volt szüksége, hogy én mondjam ki azt, amit Maga sem tartott jónak. Jelentőségem talán csak abban van, hogy kitapasztaltam gyöngye pontjait, s ezeket bátran megmondtam. Így utólag azt is megvallom: jól tettem. Így volt ez, édes Mesterem?

Most is járom a kiállítótermet, minden bécsi képtáros ismer, de a helyem nem találom. Nemezszer rémulten, mintha álomból ocsúdnék fel, hazafelé tartva felszakítom a kocsiajtót, és kiugrom az éjszakába, és futok-futok végig az úton, mint azon az udvaron, és keresem az akácfát és Magát!

Ugye, megért engem, kedves Barátom?

Ölelem és szerelmes csókkal csókolom

Alice

P. s. Nézek magam elé, írását nézem, szeszélyes, hegyes, karcsú betűi mintha csak az ujjai volnának, amelyek felém nyúlnak.

A.

Villach, 1921. november 17.

E levélből értettem meg, miért emlegette akkortájt Bodonyi Ica távozását, s jelent meg a szemében az elvágyódás tüze. Mint a szülőföldre, úgy ragaszkodott apám ehhez az asszonyhoz, és én abban a rejtett szekrényben felfedeztem, hogyan szaporodnak ismét a Kochán Alice-ről készült vázlatok. Egyből aztán titokban festmény is lett. Titokban? Mert végtére is meg voltam győződve róla, hogy anyámnak erről tudomása van. Csak nem úgy mutatta féltékenységét, mint például én. Ha valaki ránézett Hötzel Klárára, bennem már megmozdult valami, mert arra gondoltam, tőlem rabolnak el valamit. Különösen Bátori Ferire voltam féltékeny, aki belekóstolt minden ibrikbe, ami mellett csak elment. S láttam is néha-néha, hogyan nyújtja oda neki a kezét egy röpke simításra, s tekint úgy vissza a szemébe, mint az, aki vár a másiktól valamit. Nem tudtam, de éreztem, hogy néha, titokban találkozzat is vele, ha másért nem, hát egy-egy megoldatlan matematikapélda ürügyén, s ilyenkor úgy éreztem, Klára úgy cselekszik a szerelemben, mint üzletember az üzleti életben, határidőnaplójába jegyzi a sorrendet. A kénsav nem mart úgy, ha ügytelenebbül öntögettem az epruvettákba, mint a

tudat, hogy másnak is odaadja magát. És miért szeretik a nők több férfiban is elfoglalni a helyüket, kérdeztem magamtól, amikor én ennek pontosan az ellenkezőjét tettem, még a csatornaparti sétát is visszautasítva Rösler Micinek, amikor arra kért, készítsék róla vázlatot a füzesben, merthogy ő az én festményemen szeretné magát viszontlátni, nekítámaszkodva egy fa törzsének, háttérben a kanálissal. Mici is tehát valami olyan képet képzelt el, mint amilyent apám festett most Kochán Alice-ről. Hogy ezeknek a nőknek semmi fantáziájuk! Csak annyiban volt más az elképzelt és a valós beállítás, hogy Alice asszony kecskelábú fapadon ült, mókásan ferdített kalapban, s fehér blúzán keskeny kék színű nyakkendő ereszkedett alá, hosszú sárga szoknyájának derékban csattal odaszíjazott ráncára. A nyakkendő nem volt fontos a kompozíció szempontjából, csak azt a célt szolgálta, hogy ez a kék csík ellensúlyozza a háttéri kanális vízének színét.

Az apámhoz intézett levél arra döbentett rá, hogy az életben minden nagyon hosszú folyamat. Hát mennyi idő kellett ahhoz is, hogy apám végre merengni lássa Wilit.

– Josef, vigyázz! – mondta egy este elmenőben, amiből megint csak azt vettem ki, ő tud valamit. Tudta, a négy öl fa miatt fogják perbe Sautert, s tesznek följelentést ellene a gimnáziumban, merthogy nem lett volna joga azt nekünk átengedni.

Perbe fogása azon a napon történt, amikor a Vajdasági Kultúrában a következő öles cím jelent meg: Kedves Népemhez!

„Őfelsége Mária királyné szeptember 6-án hajnalban fiúgyermeknek adott életet, aki mint királyi család elsőszülöttje az ország alkotmányának 56. § alapján a szerbek, horvátok és szlovének királyságának trónörököse mindazon joggal felruházva, amelyek az alkotmány és az ország törvényei alapján megilletik.

Amikor ezt az örömhírt tudatom, királyi üdvözetemet küldöm szerbjeimnek, horvátjaimnak, szlovéneimnek és az ország összes többi polgárának.

Beograd, 1923. évi szeptember 6-án

I. Sándor

Az összes miniszterek aláírása.”

Nem kis meglepetéssel olvastam a szerkesztőségi kommentárt, amely így hangozott: „S amikor a Triglavtól a Vardárig ujjongó öröm és szárnyaló zene szól, örömet érzünk mi is, akik őszinte szívvel és boldoggal jövőnkbe vetett hívő bizakodással kívánjuk, hogy a Mindenható áldása kísérje a trón várományosát.”